

Puputan Margarana

Zoektocht naar een gezamenlijke geschiedenis

Anne-Lot Hoek

Bali, 20 november 2014. Vele Balinezen komen vandaag bijeen op de heldenbegraafplaats van Marga, in de provincie Tabanan. Veteranen in legeruniform met gele baretten, militaire hoogwaardigheidsbekleders in vol ornaat en kleurrijk uitgedoste vrouwen betreden het voor-malige strijdtoneel. Op deze datum in 1946 werden hier na een klopjacht van maanden bijna honderd verzetsstrijders geliquideerd door het Nederlandse leger.

Door vuur vanaf de grond en granaten die vanuit een Pi-percub naar beneden kwamen, werd met het laatste restant van de ooit meer dan duizend leden tellende verzetsgroep afgerekend. Dit hoogtepunt van de strijd tegen het Nederlandse kolonialisme wordt op Bali de 'Puputan Margarana' genoemd. De strijd tot het einde, naar het voorbeeld van de Balinezen vorsten die zich in 1906 en 1908 op leven en dood verzetten tegen de Nederlandse machtsvername. Op het grote grasveld voor de meer dan duizend grafzuilen van gevallen strijders klinkt tromgeroffel en trompetgeschal. Ook wordt er door een megafoon vaak 'merdeka', vrijheid, geroepen. Onder de gesneuvelden bevond zich verzetsleider I Gusti Ngurah Rai, een aristocratische Balinees die was opgeleid tot KNIL-officier en tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd de kant van de Republiek koos.

Tweedracht

Ngurah Rai is een van de officiële verzetshelden van de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd. Op het 50.000 roepijbilijet prijkt zijn beeltenis en de luchthaven van Denpasar is naar hem vernoemd. In de Nederlandse geschiedschrijving en ook in de maatschappelijke discussie is er weinig aandacht besteed aan de periode 1945-1950 in de gebieden buiten Java, zoals Bali. Het paradijselijke eiland staat daarbij ook nog eens symbool voor harmonie en vreedelievendheid, waardoor weinig mensen in Nederland bekend zijn met de bloedige vrijheidsstrijd die daar ook heeft plaatsgevonden. Maar het regionale verhaal van Bali vertelt juist op kleine schaal veel over de complexiteit van de dekolonisatieoorlog. Zo was het geen strijd die uitsluitend tussen Nederlanders en Balinezen werd gevoerd. In de periode 1945-1950 woedde er op Bali een burgeroorlog waarin er niet alleen door de Nederlanders stevig werd opgetreden tegen het Balinees verzet, maar waarin Balinezen onderling ook keihard afrekenden met collaborateurs die met de Nederlanders samenwerkten, of daarvan werden verdacht.

Collaborerende Balinezen, zoals de radja's, werden op hun beurt door de Nederlanders bewapend en gingen zo met eigen militie hun opstandige landgenoten te lijf. De gewone Balinees kwam daardoor – net als de Javanen en andere Indonesische burgers – op tragische wijze knel te zitten tussen twee partijen die hem

dwongen te kiezen tussen het pro-Nederlandse en het pro-Republiekse kamp.

Maar niet alleen was er tweedracht onder de Balinezen onderling, ook het Nederlandse leger was allesbehalve een eenheid te noemen. Op 2 maart 1946 landde de KNIL-eenheid Gadjah Merah (later de Bali/Lombok Brigade) met zo'n tweeduizend man op het strand van Sanur om Bali opnieuw te bezetten. Het waren voornamelijk oud-krijgsgevangenen die zware ontberingen aan de Birma-spoorweg hadden doorstaan en na de capitulatie van Japan meteen getraind waren voor de strijd tegen het Indonesische vrijheidsstreven. Hun achtergrond werd gekleurd door oorlogstrauma's en gevoelens van wraak tegen de Indonesische extremisten die hun familieleden hadden vermoord tijdens de Bersiap-periode op Java. Ook waren zij bijna allemaal in Indië geboren en getogen, en hadden dus een koloniale achtergrond. Daardoor waren zij aan bepaalde maatschappelijke en sociale verhoudingen gewend en waren velen van hen ook gemotiveerd te vechten voor het behoud van hun land. Die factoren droegen ertoe bij dat zij harder tegen het Balinees verzet optraden dan de oorlogsvrijwilligers uit Nederland. Dat waren jongens die in het verzet tegen de Duitse bezetter hadden gevochten en tot doel hadden de mensen in Nederlands-Indië van de Japanners en de Indonesische extremisten te bevrijden, zoals de Canadezen hen bevrijd hadden. Volgens oud-verzetsman Charles Destree (1926), die met het bataljon Stoottroepen 8(4)-RS in juli 1946 op Bali landde, spraken de oorlogsvrijwilligers uit Holland en het Nederlands-Indische KNIL daardoor een andere taal. Maar ook binnen het KNIL zelf was er verschil tussen de mannen die de jappenkampen aan de Birma-spoorweg overleefd hadden en de Molukse compagnieën waarmee de Bali/Lombok Brigade later werd aangevuld. Oud-KNIL-sergeant Feddy Poeteray (1923) herinnert zich dat die groepen min of meer afzonderlijk van elkaar opereerden en er met hen niet hetzelfde saamhorigheidsgevoel was als de oud-krijgsgevangenen onderling erg sterk hadden.

Nasleep

De oorlog zelf was complex, maar de nasleep was

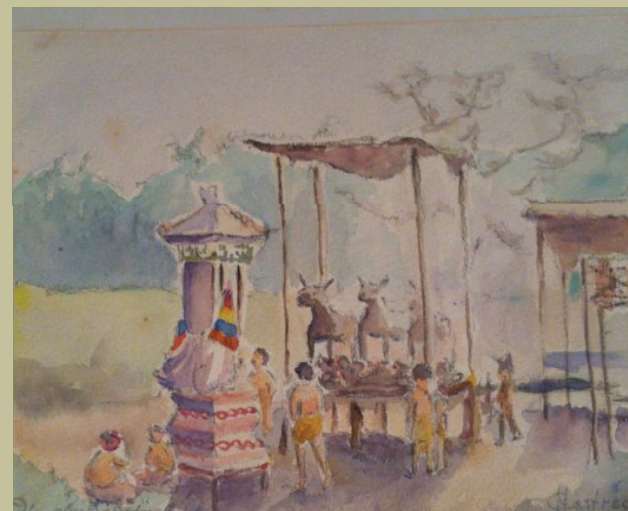
Balinees veteranen tijdens de herdenking van 20 november 2014, foto Anne-Lot Hoek

nog veel complexer. De grote verdeeldheid die er in de Balinese samenleving was ontstaan door de vrijheidsstrijd, maar al veel eerder door het Nederlandse koloniale bestuur in de hand was gewerkt, zette zich in de jaren daarna gewelddadig voort. De climax van geweld kwam in 1965, toen een staatsgreep op Java het startsein gaf voor een weergalozige geweldsgolf waarbij ongeveer 100.000 Balinezen door hun naasten werden vermoord.

De verdeeldheid onder de bevolking tijdens de oorlog en zijn nasleep zal er zeker toe bijgedragen hebben dat de herdenking van de Puputan Margarana vandaag juist een symbool vormt voor eenheid onder de Balinezen. Op deze dag heerst er een stemming van saamhorigheid, bij het graf van Ngurah Rai worden offerandes gelegd en families picknicken gemoedelijk rondom het graf van een gesneuvelde verwant. Maar ook wordt de strijd gepresenteerd als metafoor voor waarden als idealisme en dapperheid. De precieze historische feiten doen er voor de gemiddelde Balinees minder toe, zegt de Balinese historicus Anak Agung Bagus Wirawan van de Udayana Universiteit in Denpasar. De strijd is onderdeel geworden van het palet aan mythen en godenverering waaraan de Balinese cultuur rijk is. De manier van herdenken en de rituelen daaromheen – zoals het rondragen van de beziittingen van Ngurah Rai in een gouden kist – laten ook zien hoe iedere strijd en zijn nagedachtenis een eigen identiteit kent.

Ondertussen spreidt de Hollandse toerist op 20 november nietsvermoedend zijn handdoek uit op een van de parelwitte stranden. En ook aan veel Nederlandse veteranen die in de periode voor of na de Puputan Margarana op het eiland vochten, gaat de onbekende gebeurtenis voorbij. Tijdens de herdenkingsceremonie bij Marga zijn vrijwel nooit Nederlanders aanwezig. Maar alhoewel er vaak onheilspekkend 'Belanda' door de megafoon klinkt, is er op Bali nauwelijks wrok tegen de Nederlanders. Volgens Wirawan zit het ook in de aard van de Balinees om ervoor te zorgen dat mensen van buitenaf zich welkom voelen op het eiland. Nederlanders die op Bali op vakantie zijn, zien daarin vaak de bevestiging dat het uitdiepen van de geschiedenis onnodig of onwenselijk is. Dat we ons maar beter, net als de Balinezen, op een positieve manier op de toekomst kunnen richten. Maar voor Wirawan is onderzoek naar de gezamenlijke historie zeer welkom. Niet alleen omdat het een belangwekkende geschiedenis is, maar ook om een oude band nieuwe waarde te geven

Anne-Lot Hoek is historicus en journalist. Zij publiceerde eerder over de dekolonisatieoorlog in Indië in *NRC en Vrij Nederland* en doet momenteel onderzoek voor een boek over de periode 1945-1950 op Bali.

Aquarellen van oorlogsvrijwilliger Charles Destree die in 1946 op Bali landde

